

פרשת חיי שרה

פרק כג

(א) והפך הדבר שני יעקב. ר"ל ששם¹ המספר המעט קודם² למספר הרב.
(ג) פני מתו. רמז לגוף. ר"ל שהיה לו לומר: מתתו, לפי שנקבה היתה. א"כ, באמרו: מתו, לשון זכר, הוא רומז לגוף. ועוד תמצא פירוש: לאמר. ר"ל שמה שאמר אברהם היה³ על ידי שליח. וזהו: לאמר, כלומר שצוה שיאמרו לבני חת. ונמצא <פירוש>⁴ 'לאמר' בעניית בני חת את אברהם, שהוא מבואר שהוא על ידי שליח באמרו: לאמר לו (בר' כג, ה).
(ז) ודקדוק וישתחו בספר היסוד. ר"ל דקדוקו, כי הוא איתן ליחיד מבניין <התפעל>⁵, ושורשו 'שחה'. ונקדמה ש"ן השרש אל תי"ו התפעל כמשפטה בבואה עם ש"ן השורש, כמו וישתמר, וישתכחו.⁶ והוא כמו: וישתחה.
(ט) בכסף מלא. וההפך חסר. ר"ל שמלא,⁷ ר"ל שלם, והפכו חסר, כי המלא הנאמר במקום אחר⁸ הפכו ריק.

פרק כד

(ג) וטעם 'אלהי השמים ואלהי הארץ' במקום הזה, כי בת פלוני לפלוני בארץ מן השמים היא,⁹ הוא סוד. ר"ל שאף אם נגזר לפי המערכת הכוכבים לאיש אי זו אשה תהיה לו, השם ית' הוא שליט על מערכת השמים ועל הארץ שתחתיה וישנה בעבור הדבקים בו. וזהו אומרו 'אלהי השמים ואלהי הארץ' במקום הזה, ר"ל שהוא אדון הכל. וזהו אומרו והוא סוד, <כי כל דבר תלוי במערכת הוא קורא סוד>.¹⁰
(ח) וטעם: לא תשב, בעבור אברהם שהוא העיקר. ר"ל שמאשר יצחק לא היה מעולם בארץ¹¹ אשר יצא אברהם משם,¹² לא תפול עליו לשון¹³ 'השבה',¹⁴ אבל נפלה בו בהיותו שם בכח.
(יד) והוכיח בחלום על ידי המלאך שהוא שליח¹⁵ עמו לעוזרו. ר"ל באמרו הוכיח בחלום, חלום אבימלך, שהיה על ידי מלאך, והוכיח שהוא¹⁶ עוזר לאברהם באמרו: ואם אינך משיב דע כי מות תמות (בר' כ, ז). ודרך יהונתן אחרת. ר"ל כאשר אמר לנערו: אם כה יאמרו עלו <עלינו>¹⁷ ועלינו

¹ כ"י ג מוסיף: באמרו ויחי יעקב.

² בכ"י ב: מקודם מועט.

³ כ"י א מוסיף: לשון.

⁴ כך בכ"י בד; בכ"י אג ליתא.

⁵ כך בכ"י בגד; בכ"י א: נפעל.

⁶ בכ"י בד: וישתחו.

⁷ כ"י ב מוסיף: זה; בכ"י ג 'ר"ל שמלא' ליתא; בכ"י ד: שזה מלא.

⁸ כ"י ג מוסיף: כמו והמלא תסיעי.

⁹ בכ"י בד ליתא.

¹⁰ כך בכ"י בגד; בכ"י א ליתא.

¹¹ בכ"י ג: בחרן.

¹² כ"י ג מוסיף: נראה שראוי אשר.

¹³ בכ"י בגד: מלת.

¹⁴ בכ"י ג: תשב.

¹⁵ כ"י ד מוסיף: השם.

¹⁶ כ"י בד מוסיפים: עבד.

¹⁷ כך בכ"י ג; בכ"י אבד: אלינו; ראה שמ"א יד, יב.

(שמ"א יד, י), ר"ל שהדבר ההוא לא היה על דרך נסיון ולא בדרך נחש, אבל ר"ל שיהונתן היה חכם בחכמת המשפט וחשב לפי השעה והמבט שהמתחיל מנצח והממתין ינוצח, וזהו אומר: אם כה יאמרו <אלינו>¹⁸ דומו עד הגיענו אליכם ועמדנו תחתינו (שם, ט).

(טז) **רחוק הוא שידבר הכתוב על חוץ מן הדרך**. ר"ל שלא כדרכה¹⁹ שאמרו רבותינו (ראה פי' רש"י לפסוק; בר"ר ס, ה). **רק פי' שיתכן שיהיה נערה בתולה שישכב איש עמה, גם תהר**. על דרך שאמר שמואל: 'יכולני לבעול כמה בתולות'²⁰ בלא דם' (חגיגה טו ע"א), וזה שהוא היה בקי בהטייה.²¹ (כב) **יש נזם שהוא באף**. וזהו: ואשים הנזם על אפה (בר' כד, מז). **גם באוזן**. את²² נזמי הזהב אשר באזניהם²³ (שמ' לב, ג). **כי על היד האחת הצמיד האחד הוא שנים**. ר"ל שמלת צמיד,²⁴ חבור. אם כן, הצמיד האחד הוא מחובר משתי חתיכות. **וצורתו ידועה**. ר"ל היתה ידועה לאליעזר כאשר היה משפט בנות ארצם לנשואם.

(סא) **הוא היה הולך עם רבקה ולא הרגיש עד בוא יצחק**. דקדק א"ע אמרו: ויקח העבד את רבקה, אחר שאמר: ותרכבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש. ור"ל שהוא היה הולך עם רבקה ההולכת אחריו, באמרו: אחרי, ולא היה מרגיש רוע המוסר שהיה עושה בשומו גבירתו אחריו, עד בוא יצחק, וזהו שסמך: ויצחק בא מבוא (שם, סב), ואז התעורר העבד ולקח רבקה לפניו, וזהו אמרו: ויקח העבד.

(סב) **מבוא. שם מקום יקרא בשני שמות**. ר"ל השם האחד 'בוא', והשני – 'באר לחי רואי'. (סג) **ובפרשת כי תצא²⁵ אבארנו**. ושם מבואר כי לפנות ערב – קודם לערב, כי אמר שם אח"כ: וכבא השמש וכו' (דב' כג, יב); ולפנות בוקר (שמ' יז, כז):²⁶ 'קודם זרוח השמש' (א"ע, דב' כג, יב). וזהו אומר: **וההפך לפנות בוקר**, כי הזריחה הפך העריבה. (סד) **כי: ותאמר אל העבד (בר' כד, סה), וכבר אמרה**. כוונת החכם, כי לכבוד יצחק נשמטה מעל הגמל לארץ. אם כן, ותאמר אל העבד מי האיש הלזה (שם) היה מוקדם.

פרק כה

(א) **קטורה. <איננה>²⁷ הגר**. אמר זה כנגד הדרש שאז"ל: 'קטורה זו הגר' (בר"ר סא, ד). **כי כתוב ולבני הפילגשים אשר לאברהם**. ועכ"פ²⁸ ששתי פלגשים היו <לו>²⁹ לפחות. **ונוכל לפרש: <על פילגשיהם>³⁰ נשים**. ר"ל זה הפסוק הוא ביחזקאל: ותעגבה על פלגשיהם (יח' כג, כ), והוא אמרו³¹

¹⁸ כך בכ"י ג; בכ"י אבד ליתא.

¹⁹ כ"י ג מוסיף: כמו.

²⁰ בכ"י ד: בעילות; והוא נוסח הדפוס.

²¹ בכ"י ד: בהטעיה.

²² כך בכ"י ג; בכ"י אבד: ליתא.

²³ בכ"י ב: באזני נשיהם; בכ"י ג: פרקו נזמי הזהב וכו' (ראה שמ' לב, ב).

²⁴ כ"י ג מוסיף: מענין.

²⁵ כ"י בד מוסיפים: מחנה (ראה דב' כג, י).

²⁶ כ"י בד מוסיפים: פירש שם; כ"י ג: הוא.

²⁷ כך בכ"י בגד; בכ"י א: אינה.

²⁸ בכ"י ב: פי'; בכ"י ד: שמורה.

²⁹ כך בכ"י בד; בכ"י אג ליתא.

³⁰ כך בכ"י גד; בכ"י א: כי פלגשים; בכ"י ב: פלגשיהם.

³¹ בכ"י ד: וזהו שאמר בתחלה.

שפירוש פלגש, שפחה. ועתה שב לומר³² נוכל לפרש, <שהם>³³ נשים ולא פילגשים. ויש נוסחאות כתוב בם: ונוכל לפרש: <על>³⁴ פלגשיהם, אנשים.³⁵ בעבור שאמר וזה השם איננו נופל על זכר, ושב <לומר>³⁶ שנוכל לפרש: <על פלגשיהם>³⁷, אנשים.³⁸

(ח) היה החלק הנפרד. ר"ל נפש האדם השכלית שנאצלת מן העליונים, ובהיותה בעולם החמרי היא דומה לחלק, ואם היא רוחנית והרוחני לא יושכל בו מנין ורבוי אלא מצד היותו עלה ועלול,³⁹ ולכן אמר שהנפש היא כחלק נפרד, בעבור⁴⁰ היותה כח בגוף. וזהו אמרו ובהפרדה מהגוף נאסף הכבוד אל עמיו, ר"ל שתתחבר עם הנפרדים.

(יח) ומצרים ואשור מערב לארץ ישראל. פי', ר"ל שהיא צפונית מצד הרוחב, כמו שאמרנו בפרשת בראשית (ראה אוות נפש, בר' ב, יא). ומצד האורך היא מערבית לארץ ישראל.

³² הנוסח בכ"י ד: לפרש ואמר.

³³ בכ"י א: שהיה; בכ"י בג: שהוא.

³⁴ כך בכ"י בגד; בכ"י א ליתא.

³⁵ כ"י ג מוסיף: ר"ל.

³⁶ כך בכ"י בג; בכ"י א: לפ'; בכ"י ד: שב ואמר.

³⁷ כך בכ"י גד; בכ"י אב: שפלגשיהם.

³⁸ ראה פירוש רד"ק ליח' כג, כ.

³⁹ ראה מ"ת, הל' יסודי התורה ב, ה-ו; מו"נ א, עד (דרך שביעי).

⁴⁰ בכ"י ד: הדמיון בעבור.